

מה צופן העתיד – תפקידה של צרפת בשיקום סוריה וההשלכות על ביטחון ישראל

מרגו נייקרק

בתום כשמונה שנים של שפיכות דמים אכזרית, מלחמת האזרחים בסוריה קרבה אט־אט לסיומה. לתוצאה הסופית של המלחמה ולשיקומה של סוריה בהמשך יש חשיבות עליונה עבור ישראל, ויהיה עליה להסתמך על פעילותן של שחקניות אחרות בזירה, בעלות אינטרסים דומים. צרפת היא שחקנית כזו. העניין האסטרטגי של צרפת בסוריה החל כבר לפני עשרות שנים, ומאז פרוץ מלחמת האזרחים ועליית דאע"ש ניכרת תשומת לב מחודשת של צרפת כלפי סוריה. הנוכחות הצבאית המערבית הגדולה ביותר בסוריה כיום היא של צרפת, שהיא אחת מהמדינות המובילות במתן סיוע הומניטרי לאזרחים שם. לקראת סוף המלחמה הנראה באופק תצטרך צרפת להעריך איזה תפקיד היא תמלא בשיקום סוריה, שעל פי אומדני האו"ם יעלה 250 מיליארד דולר¹. הניתוח שלהלן מבקש לבחון את המעורבות הצרפתית האפשרית בשיקום סוריה תוך התמקדות באתגרים שיעמדו בפני הנשיא מקרון, במיוחד בכל הקשור לתיאום עם בעלי ברית מרכזיים כמו ארצות־הברית והאיחוד האירופי. בחלקו האחרון של המאמר ייבחנו השלכות המעורבות הצרפתית בסוריה על ביטחון ישראל.

מילות מפתח: צרפת, סוריה, שיקום, מלחמת אזרחים, ישראל, האיחוד האירופי, ארצות־הברית

מרגו נייקרק היא מתמחה בתכנית המחקר אירופה במכון למחקרי ביטחון לאומי.

רקע: המעורבות הצרפתית לאחר פרוץ מלחמת האזרחים

צרפת וסוריה שמרו על מערכת יחסים קרובה במשך שנים רבות. הקשר התרבותי וההיסטורי ביניהן נעשה רשמי לאחר תום מלחמת העולם הראשונה, כאשר צרפת קיבלה מחבר הלאומים מנדט לשליטה בסוריה (ובלבנון). בין השנים 1920 ו-1946 שלטה צרפת על המוסדות הכלכליים והחינוכיים בסוריה, שהשפיעו על חייהם של רוב הסורים. מאז תום המנדט עברו יחסי צרפת-סוריה תהפוכות רבות. לדוגמה, בשנת 2000 היה נשיא צרפת ז'אק שיראק המנהיג המערבי היחידי שהשתתף בהלוויה של נשיא סוריה חפז אל-אסד,² אולם בשנת 2005 השתבשו היחסים לאחר ששיראק האשים את סוריה בהתנקשות בחייו של ידידו הקרוב, ראש ממשלת לבנון רפיק אל-חרירי.³ סוריה הפכה למדינה מבודדת באותה תקופה, ומאמצים לשלבה מחדש בזירה הבינלאומית נעשו רק לאחר בחירתו של נשיא צרפת ניקולא סרקוזי, שהציע שסוריה תצטרף לאיחוד מדינות הים התיכון – פלטפורמה להרחבת הדיאלוג ושיתוף הפעולה האזורי, הכוללת את האיחוד האירופי ו-15 מדינות בדרום הים התיכון ובמזרחו.⁴ ואולם סוריה השעתה את חברותה באיחוד בדצמבר 2011, לאחר פרוץ מלחמת האזרחים והטלת הסנקציות על ידי האיחוד האירופי.

כבר מתחילת מלחמת האזרחים הבהירו מנהיגי צרפת כי סילוקו של הנשיא בשאר אל-אסד עומד בראש סדר העדיפויות. צרפת הייתה המדינה הראשונה שהצטרפה לקואליציה נגד דאע"ש בהובלת ארצות-הברית, אך במסגרת זו סיפקה לכוחות האופוזיציה של מתנגדי אסד סיוע לוגיסטי וצבאי. לכל אורך הסכסוך המשיכה צרפת לדרוש בתוקף את התפטרות הנשיא אסד מתפקידו, כדי לשים קץ למלחמה.⁵ ארצות-הברית לעומת זאת הבינה בשלב מוקדם יותר שהחלופות האפשריות להנהגתו של אסד מוצו, וב-2017 הכריזה כי תסכים לכך שאסד יישאר בשלטון עד הבחירות הבאות ב-2021.⁶

צרפת גם הביעה בבידור עמדה נחושה נגד השימוש בנשק כימי. בעקבות התקיפה הקטלנית בשנת 2013 באזור ע'וטה קרא הנשיא פרנסואה הולנד להתערבות צבאית, וב-2015 החלה צרפת בהתקפות אוויריות בקנה מידה מצומצם על מתקני הנשק הכימי של אסד. לאחר הפיגועים הקשים בפריז בנובמבר 2015 הצדיקה צרפת את מעורבותה הגוברת במאבק נגד דאע"ש כהגנה עצמית, ולשם כך הסתמכה על סעיף 51 של מגילת האו"ם ועל סעיף 42.7 באמנת האיחוד האירופי.⁷

בשל התנגדותה הנחרצת למנהיגותו של אסד ונחישותה להילחם בארגון המדינה האסלאמית הצהירה צרפת שוב ושוב על תמיכתה בכוחות האופוזיציה המורדים. ב-2014 אישר הנשיא הולנד אספקת נשק למורדים הסורים, מתוך הנחה שרק המורדים הלא-אסלאמיסטים היו מחויבים לתהליך דמוקרטי במדינה.⁸ עמדתה הנוקשה של צרפת בסכסוך הסורי חיזקה את תפיסתה העצמית כמעצמה, והצדיקה מבחינתה את מעורבותה במבצעים ביטחוניים עם בעלות ברית מערביות.⁹

האתגרים הניצבים בפני הנשיא מקרון

למקרון כמו לקודמיו יש שתי מטרות מרכזיות בסוריה: להביס את דאע"ש ולכונן תהליך פוליטי הוגן במדינה. צרפת היא שותפה מרכזית בקואליציה העולמית הנלחמת בדאע"ש ופועלת להשתלט מחדש על שטחים המוחזקים בידי הארגון ולשמור על היציבות באזורים ששוחררו. אתגר שנוטר כמשקע הוא האזרחים הצרפתים שנלחמו בשורות דאע"ש ושבים עתה עם ילדיהם למולדתם. מבין כלל האזרחים האירופים שהתגייסו לדאע"ש, צרפת רושמת את השיעור הגבוה ביותר (כ-42 אחוזים מכלל הלוחמים הזרים מאירופה). עם זאת, מתוך אותם 1,910 לוחמים צרפתים, רק 225 חזרו לצרפת (12 אחוזים).¹⁰

תפקידה של צרפת בקואליציה נעשה חיוני עוד יותר בעקבות הודעתו של הנשיא דונלד טראמפ בדצמבר 2018 על הנסיגה המתוכננת של כוחות ארצות-הברית מסוריה. לאחר שהמהלך יצא לפועל ב-2019, מקרון יישאר מפקד הכוח המערבי הגדול ביותר בסוריה. למרות שאין מספרים מדויקים של החיילים הצרפתים המוצבים בשטח, התקשורת הטורקית דיווחה במארכ 2018 כי 70 חיילים צרפתים משמשים יועצים לכוחות הסוריים הדמוקרטיים (SDF) בצפון-מזרח סוריה, ומעריכים כי 200 לוחמים של הכוחות המיוחדים פועלים במדינה.¹¹ לאחר שארצות-הברית תיסוג יהיו כוחות ה-SDF והיחידות הכורדיות להגנת העם (YGP) חשופים יותר לפגיעה, הן מצד כוחות דאע"ש שנוותרו והן מצד הטורקים והערבים האסלאמיסטים שנתמכים על ידי טורקיה. המחויבות של מקרון לכוחות הסוריים הדמוקרטיים וליחידות הכורדיות להגנת העם עתידה אם כן להיות גורלית אף יותר. צרפת סיפקה נשק וסיוע באימונים למיליציה בהנהגת ה-YGP, שהייתה שותפה חיונית במאבק נגד דאע"ש, ובסוף מארכ 2018 אירח מקרון משלחת של נציגי ה-SDF בארמון האליזה. במפגש שב וחזר מקרון על מחויבותו לכורדים שבאה לידי ביטוי בהצבת חיילים צרפתים במקום, והביע את תמיכתו בגיבוש הנהגה כוללת ומאוזנת בצפון-מזרח סוריה במסגרת המתאימה.¹² לאחר הכרזתו של טראמפ דחקו הכורדים בצרפת למלא תפקיד גדול יותר בסוריה.¹³

ממשלת צרפת גם מספקת חבילות גדולות של סיוע הומניטרי. באפריל 2018 הודיע השר לענייני חוץ ולעניינים אירופיים ז'אן-בטיסט לה-מואן כי תרומתה של צרפת בשנים 2018–2020 תעלה על מיליארד אירו (250 מיליון אירו במענקים ו-850 מיליון אירו בהלוואות).¹⁴ צרפת הייתה גם חברה פעילה בקרן למען שיקום סוריה (SRTF) המעניקה סיוע בפרויקטים רבים, החל במים ותברואה ועד חשמל, חינוך וניהול פסולת.¹⁵ צרפת תרמה במהלך מלחמת האזרחים כ-20 מיליון אירו – סכום המציב אותה במקום השני (אחרי גרמניה) בין מדינות אירופה המעורבות.¹⁶ ככל שמדובר בהסדר המדיני לאחר הסכסוך, ממשלת מקרון הצהירה שוב ושוב שהיא מעוניינת בפתרון יציב ולגיטימי לסוריה, לרבות בחירות חופשיות

והוגנות.¹⁷ כמו שאר הקהילה הבינלאומית, גם צרפת הסכימה לאמץ את הצהרת ז'נבה משנת 2012, ובכך גם את התנאי ששיקום סוריה יוסדר בין הפלגים הסוריים בפיקוח השליח המיוחד של האו"ם. בנאום שנשא באוגוסט 2018 אמר מקרון לשגריריו כי הישגותיו של הנשיא אסד בשלטון תהיה טעות נלעגת, אך הקביעה מי יהיו מנהיגיה העתידיים של סוריה אינה תלויה בצרפת. מקרון גם הדגיש כי סילוקו של אסד אינו תנאי מוקדם לשליחת סיוע זר לאזרחי סוריה, וכי צרפת תמשיך לעשות כן.¹⁸

בדומה לישראל, גם בצרפת גברה הדאגה מפני ההשפעה האיראנית בסוריה.¹⁹ ראש הממשלה נתניהו והנשיא מקרון אולי אינם רואים עין בעין את הסכסוך הגרעין עם איראן, אולם מקרון דיבר באופן ברור נגד ההשפעה האיראנית באזור וגינה אותה בחריפות. כמו כן, באוקטובר 2018 הקפיאה ממשלת צרפת את רכושם של אנשי מודיעין איראנים מסוימים שנקשרו באופן ישיר לניסיון לבצע פיגוע בפריז, אשר סוכל בהצלחה.²⁰ על פי הדיווח, רשויות צרפת קיבלו התרעה מהמוסד על פעילות חשודה ונקטו צעדים משמעותיים נגד המשטר האיראני.²¹ מנגד, צרפת ניסתה בשיתוף עם גרמניה לבסס ערוץ אחורי עם איראן כדי להמשיך את הסחר עימה ולעקוף את הסנקציות האמריקאיות.²² ערוץ כזה עשוי לספק לצרפת מנוף מסוים נגד ההתנהגות האיראנית בסוריה.

לצד הביקורת הקולנית שמתח מקרון על מנהיגותו של אסד, הוא גם הוכיח שביכולתו לשתף פעולה עם מנהיגים אחרים המעורבים בסכסוך. כך למשל, ביולי 2018 הוא נפגש עם נשיא רוסיה ולדימיר פוטין כדי לדון ביוזמה משותפת לסיוע הומניטרי. יוזמה זו נתפסה כמבחן לכישורי המשא ומתן של הנשיא הצרפתי מול רוסיה, שיש לה אינטרס ברור בהמשך שלטונו של הנשיא אסד. לאחר הפגישה הודיעו צרפת ורוסיה כי הגיעו להסכם על העברת 44 טונות של סיוע הומניטרי לאוכלוסייה במזרח ע'וטה. צרפת נתנה לרוסים הזדמנות להראות אם הם מחויבים כמוה לצורכיהם של האזרחים הסורים, אולם אף כי שני המנהיגים הסכימו שהסיוע יישלח בחסות האו"ם, הכחיש הארגון את מעורבותו בנושא. במקום זאת, המטוסים הרוסיים העבירו את המטען ישירות לידי המשטר הסורי, כך שאי-אפשר להראות שהוא נשלח כדי לתת מענה לצורכי האוכלוסייה.²³ עבור מקרון הייתה זו הוכחה לכך שרוסיה מעדיפה לשמר את המשטר הסורי במקום לתת סיוע לאזרחים הנזקקים. לכשתסתיים מלחמת האזרחים, גם מקרון יצטרך לקבל את העובדה שהדרך היחידה להתנהל מול אסד בעתיד הנראה לעין תהיה לוותר על היומרה של תרומה לשיקום המיועד לייצב את סוריה, ולמציאות זו יהיו גם השלכות על ישראל.

האתגרים של הנשיא מקרון מול ארצות־הברית והאיחוד האירופי

שיתוף הפעולה של צרפת וארצות־הברית בסוריה חשוב ביותר, אולם בעקבות הנסיגה המתוכננת של ארצות־הברית תהיה צרפת מעצמה המערבית היחידה עם "מגפיים על הקרקע" בסוריה. ראש הממשלה נתניהו הודיע כי נסיגת הכוחות האמריקאיים לא תשפיע על המדיניות הישראלית, שתמשיך לפעול נגד ניסיונותיה של איראן להתבסס באזור.²⁴ גם אם הדבר נכון, ישראל תרצה בכל זאת לתאם את פעולותיה עם גורמים אחרים. ייתכן שאין תחליף אמיתי לשותפות של ישראל עם ארצות־הברית, גם בהיעדר נוכחות צבאית אמריקאית ישירה בסוריה, אך במציאות החדשה שתיווצר לאחר הנסיגה האמריקאית, אין ספק שתגבר חשיבותו של ערוץ התייעצויות צרפתי־ישראלי.

צרפת מעוניינת כמובן גם לפעול בתיאום הדוק עם האיחוד האירופי. מלחמת האזרחים בסוריה השפיעה על מדינות רבות באיחוד האירופי, ולא רק בגלל זרם הפליטים שחיפשו מפלט מהאלימות ומהחורבן שזרו דאע"ש ומשטר אסד גם יחד. האיחוד האירופי סיפק סיוע הומניטרי רב לנזקקים וגייס יותר מ־10.8 מיליארד אירו מהמדינות החברות – נתון המציב אותו בצמרת מספקי הסיוע הבינלאומי. זאת ועוד, ב־2011 השעה האיחוד האירופי את שיתוף הפעולה שלו עם ממשלת סוריה והחל להטיל עליה סנקציות אשר כוונו במיוחד לתחום הנפט, אך האיחוד הקפיד גם נכסים של אנשים פרטיים דרך הבנק המרכזי הסורי. בסך הכול פעל האיחוד נגד 259 יחידים ו־67 ישויות בכך שהטיל עליהם איסור תנועה גורף ברחבי האיחוד האירופי, בשל התפקיד שמילאו בדיכוי האלים של אזרחים סורים.²⁵ בה בעת, אין להכחיש כי קיימות נקודות מבט שונות על סוריה באיחוד האירופי עצמו. בזמן שבריטניה, ארצות־הברית וצרפת תקפו מהאוויר מתקנים של המשטר באפריל 2018, האיחוד האירופי התמהמה בתגובתו ובהמשך פרסם הצהרה שלפיה הוא "מבין" את הפעולות שנקטו שלוש המדינות, אך קורא לחדש בדחיפות את שיחות השלום ששימו סוף־סוף קץ למלחמת האזרחים.²⁶ בהמשך ארגן האיחוד את ועידת בריסל השנייה, שבמסגרתה הסכימו כל המדינות המשתתפות להמשיך בהזרמת כספי הסיוע. עם זאת, משתתפי הוועידה לא הציעו כל רעיון חדש בנוגע לפתרון מדיני לסכסוך; במקום זאת, הם רק חזרו על תמיכתם בהחלטת מועצת הביטחון 2254 ובהצהרת ז'נבה, ועל העמדה כי הפתרון המעשי היחידי הוא יישום תהליך מדיני הוגן.²⁷ האירוע הפך למפגש נוסף של מדינות המאשררות את ההבטחות ההומניטריות שלהם, והמחיש עד כמה מועט הרצון בקרב רוב מדינות אירופה לקחת חלק בשיקום המדיני של סוריה. ואכן, היו שתהו אם שיקום סוריה הוא אינטרס לאומי אמיתי. מכשולים אלה גרמו לכך שצרפת נותרה החברה היחידה באיחוד האירופי בעלת תפקיד צבאי ומדיני בולט בסוריה.

בחודש אוקטובר נפגש הנשיא מקרון באיסטנבול עם נשיא רוסיה ולדימיר פוטין, קנצלרית גרמניה אנגלה מרקל ונשיא טורקיה טאיפ ארדואן כדי לדון בפתרונות למלחמת האזרחים, אולם כצפוי, הדיונים לא הניבו תוצאה מהותית. כל ארבעת המנהיגים הסכימו שהפתרון הטוב ביותר יגיע בעקבות תהליך מדיני ולא מפעולה צבאית.²⁸ בינתיים, כוחות אסד הנתמכים על ידי חיל האוויר הרוסי כבשו מחדש שטחים נרחבים בסוריה. רק מחוז אידליב הצפוני נשאר בידי המורדים. רוסיה וטורקיה הסכימו עוד קודם לכן לצמצם את הלחימה באזור זה, מתוך הכרה שהתעצמות הקרבות שם תביא לאסון הומניטרי.

צרפת וגרמניה רוצות מאוד שיימצא פתרון מדיני אשר יפחית את לחץ הפליטים המבקשים מקלט באירופה,²⁹ וככל שקרב שלב השיקום שלאחר המלחמה, רוסיה קוראת למדינות אירופה להגיש סיוע. עם זאת, לרבות ממדינות אירופה אין הון זמין או אינטרס ישיר להשתתף בשיקום סוריה. שר החוץ הגרמני הייקו מאס הצהיר

כי גרמניה מוכנה לסייע בשיקום בתנאי שאסד יפנה את מקומו. גם צרפת רוצה לראות פתרון מדיני, ומכיוון שרוסיה לבדה לא תוכל לעמוד בנטל שיקום הנזק בסוריה, פנייתה לסיוע כספי מצרפת ומגרמניה נותנת בידי שתי המדינות מנוף פוטנציאלי מול מוסקבה. צרפת יכולה גם לייצר יחד עם גרמניה השפעה מסוימת על איראן דרך הערוץ האחורי של המסחר. ואולם בסופו של דבר, ההשפעה הכלכלית האמיתית היחידה של לצרפת והאיחוד האירופי על סוריה היא באמצעות הסנקציות הסקטוריאליות, ואלה אינן

מכיוון שרוסיה לבדה לא תוכל לעמוד בנטל שיקום הנזק בסוריה, פנייתה לסיוע כספי מצרפת ומגרמניה נותנת בידי שתי המדינות מנוף פוטנציאלי מול מוסקבה.

חזקות מספיק כדי לשכנע את אסד לוותר על כסאו, אם כי ייתכן שיצליחו לשכנע אותו ליישם פשרות קטנות יותר.

ההשלכות על ישראל

לנוכח יציאתם הצפויה של כוחות ארצות הברית מסוריה, צרפת עתידה להפוך למדינה המערבית בעלת ההשפעה הרבה ביותר שם, ולבעלת הפוטנציאל הגבוה ביותר להגביל את הנוכחות האיראנית בסוריה. הערוץ האחורי שמקדמת צרפת מול איראן בנושאי סחר והשקעות בניסיון למתן את הסנקציות האמריקאיות עשוי גם הוא להעניק לצרפתים מנוף ישיר מול טהראן. צרפת חוששת גם מהניסיונות של איראן ליצור רצף יבשתי שיעי במזרח התיכון (וממערבות איראנית בענייני פנים בצרפת). מכל הסיבות הללו, האינטרסים הצרפתיים והישראליים ביחס לאיראן (למעט בנושא הסכם הגרעין) ולנוכחותה בסוריה מתלכדים, ויש מקום להתייעצות בונה בין שתי המדינות.

סיכום

תפקידה של צרפת בשיקום סוריה הוא בעל פוטנציאל ניכר. לנוכח ההיסטוריה הצרפתית ואינטרסים זרים, הנשיא מקרון ירצה להיות מעורב בעניין. ואולם, כדי לעשות זאת ביעילות יצטרך מקרון להסכין עם המשך שלטונו של אסד, גם על חשבון מחויבותה של צרפת לפתרון הוגן ושוחר שלום לסכסוך ותקוותה לכינון תהליך דמוקרטי. בהנחה שכך יקרה, הסנקציות הצרפתיות על סוריה עשויות להעניק למקרון מנוף מסוים מול אסד, וערוץ הסחר עם איראן עשוי לייצר השפעה מסוימת על טהראן. אין להפריז ביכולת ההשפעה של כלים אלה אך גם אין לזלזל בהם, ופירוש הדבר שהמשך הנוכחות הצרפתית בסוריה יכול גם לעלות בקנה אחד עם האינטרסים הביטחוניים של ישראל.

הערות

- 1 “China eyes role in rebuilding of war-torn Syria”, *The Straits Times*, December 25, 2017, <https://www.straitstimes.com/world/middle-east/china-eyes-role-in-rebuilding-of-war-torn-syria>
- 2 Lara Marlowe, “Bashar walks tall at father’s funeral”, *The Irish Times*, June 14, 2000, <https://www.irishtimes.com/news/bashar-walks-tall-at-father-s-funeral-1.281786>
- 3 Bruce Crumley, “France’s Fling with Syria”, *TIME Magazine*, September 4, 2008, <http://content.time.com/time/world/article/0,8599,1838370,00.html>
- 4 Union for the Mediterranean, “Member States” <https://ufmsecretariat.org/who-we-are/member-states/>
- 5 Ian Black, “France more active than the rest of the west in tackling Syria”, *The Guardian*, November 14, 2015, <https://www.theguardian.com/world/2015/nov/14/france-active-policy-syria-assad-isis-paris-attacks-air-strikes>
- 6 Robin Wright, “Trump to let Assad stay until 2021, as Putin declares victory over Syria”, *The New Yorker*, December 11, 2017, <https://www.newyorker.com/sections/news/trump-to-let-assad-stay-until-2021-as-putin-declares-victory-in-syria>
- 7 Ian Traynor, “France invokes EU’s article 42.7, but what does it mean?”, *The Guardian*, November 17, 2015, <https://www.theguardian.com/world/2015/nov/17/france-invokes-eu-article-42-7-what-does-it-mean>
- 8 Thomas Wieder, Christophe Ayad, and David Revault d’Allonnes, “Hollande au Monde : ‘Les rebelles syriens méritent tout notre soutien’”, *Le Monde*, August 20, 2014, https://www.lemonde.fr/politique/article/2014/08/20/hollande-au-monde-je-veux-acceler-les-reformes_4473704_823448.html
- 9 Samuel Ramani, “Why France is so deeply entangled in Syria”, *The Washington Post*, November 19, 2015, https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2015/11/19/why-france-is-so-deeply-entangled-in-syria/?utm_term=.aeef330d13c6

- Amandine Scherrer, *The return of foreign fighters to EU soil*, Study, Brussels, European Union, p. 36. 10
- Robert Zaretsky, "France's existential loneliness in Syria", *Foreign Policy*, December 21, 2018, <https://foreignpolicy.com/2018/12/21/frances-existential-loneliness-in-syria/> 11
- John Irish and Marine Penner, "France's Macron vows support for northern Syrians, Kurdish militia", Reuters, March 29, 2018, <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-syria-france/frances-macron-vows-support-for-northern-syrians-kurdish-militia-idUSKBN1H52V1> 12
- "Kurds urge France to play a bigger role in Syria amid US troop withdrawal", France24, December 21, 2018, <https://www.france24.com/en/20181221-kurds-france-role-syria-us-trump-troop-withdrawal-USA-Ilham-Ahmed-Riad-Dara> 13
- Camille Dupire, "France to extend 1b euros in aid to Syria refugees, hosts", *The Jordan Times*, August 2, 2018, <http://jordantimes.com/news/local/france-extend-1b-euros-aid-syria-refugees-hosts> 14
- France Diplomatie, "Syria – Meeting of the Syria Recovery Trust Fund", France Diplomatie, May 29-30, 2018, <https://www.diplomatie.gouv.fr/en/country-files/syria/events/article/syria-meeting-of-the-syria-recovery-trust-fund-paris-29-30-05-18> 15
- Syria Recovery Trust Fund, Contributions page, http://www.srtfund.org/articles/9_contributions 16
- Agence France Presse, "Syria summit: call for 'lasting ceasefire' at last rebel-held stronghold, Idlib", *The Guardian*, October 27, 2018, <https://www.theguardian.com/world/2018/oct/27/syria-leaders-call-for-ceasefire-at-last-rebel-held-stronghold-idlib> 17
- "Syrie : le maintien d'Assad serait une «erreur funeste», selon Macron", *Le Parisien*, August 27, 2018, <http://www.leparisien.fr/politique/syrie-le-maintien-d-assad-serait-une-erreur-funeste-selon-macron-27-08-2018-7866204.php> 18
- John Irish and Sophie Louet, "France says Turkey, Iran violating international law in Syria", Reuters, February 7, 2018, <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-syria-france/france-says-turkey-iran-violating-international-law-in-syria-idUSKBN1FR0ZY> 19
- John Irish and Richard Lough, "France points finger at Iran over bomb plot, seizes assets", Reuters, October 2, 2018, <https://www.reuters.com/article/us-france-security/france-points-finger-at-iran-over-bomb-plot-seizes-assets-idUSKCN1MC12X> 20
- Chaim Levinson, "Mossad says it helped foil an Iranian terror attack in France", *Haaretz*, July 19, 2018, <https://www.haaretz.com/israel-news/.premium-mossad-says-it-helped-foil-an-iranian-terror-attack-in-france-1.6292851> 21
- Laurence Norman, "France and Germany step in to circumvent Iran sanctions", *The Wall Street Journal*, November 26, 2018, <https://www.wsj.com/articles/france-and-germany-step-in-to-circumvent-iran-sanctions-1543251650> 22

- Natalie Nougayrede, "Macron and the west must not play along with Putin's Syria endgame", *The Guardian*, August 1, 2018, <https://www.theguardian.com/commentisfree/2018/aug/01/emmanuel-macron-vladimir-putin-syria> 23
- Noa Landau, "Netanyahu on U.S. Syria pullout: Israel will expand military action against Iran if needed", *Haaretz*, December 23, 2018, <https://www.haaretz.com/israel-news/netanyahu-on-u-s-syria-pullout-israel-will-expand-military-action-if-needed-1.6768750> 24
- European Union External Action, "The EU and the crisis in Syria", September 24, 2018 https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/22664/eu-and-crisis-syria_en 25
- Jon Stone, "Syria bombing: EU 'understands' recent air strikes but calls for 'urgent' resumption of peace talks", *The Independent*, April 16, 2018, <https://www.independent.co.uk/news/uk/politics/syria-strikes-latest-eu-us-russia-uk-france-chemical-weapons-bombing-a8307526.html> 26
- European Council of the European Union, "Supporting the future of Syria and the Region", April 25, 2018, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2018/04/25/brussels-ii-conference-on-supporting-the-future-of-syria-and-the-region-co-chairs-declaration/> 27
- "Russia urges Germany and France to join effort in Syria so refugees can go home", *South China Morning Post*, October 12, 2018, <https://www.scmp.com/news/world/middle-east/article/2168301/russia-urges-germany-and-france-join-effort-syria-so-refugees> 28
- Louisa Loveluck, "At Syria summit, leaders produce few answers to the endgame question", *The Washington Post*, October 27, 2018, https://www.washingtonpost.com/world/middle_east/at-syria-summit-russian-and-nato-leaders-come-up-with-few-answers/2018/10/27/8ac26b72-d920-11e8-8384-bcc5492fef49_story.html?utm_term=.22977b5bc1bf 29